

Тема 3

Методичні підходи до формування системи антикризового фінансового управління

ПЛАН

3.1. Антикризова фінансова діагностика на макроекономічному рівні

3.2. Сучасні підходи до оцінки стабільності фінансової системи країни

3.3. Індикатори фінансової стабільності країни

3.4. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи

3.1. Антикризова фінансова діагностика на макроекономічному рівні

- Відомі дослідники до питання визначення змісту кризових явищ відносять й суто практичні аспекти прикладної складової їх вираження.
- Саме тут доцільно розкрити поняття **дефолту** як кінцевої стадії фінансового прояву кризової ситуації.
- Дефолт
- (від англ. *default*)
- фактична несплата боргів, яка може бути результатом небажання або неспроможності позичальника (фізичної або юри-дичної особи), або невиконання ним відповідних пунктів кредитного договору.

-
- Запровадження в окремих країнах систем оцінки фінансової стійкості (*financial stability*) було викликано поширенням фінансових криз на початку 90-х років ХХ ст., у тому числі світового масштабу.
 - Сам МВФ поки що не розробив остаточну систему менеджменту фінансових ризиків і відповідної комплексної оцінки фінансової вразливості, тому наведемо одну з найвідоміших моделей такої оцінки, поданої в роботі Хеммін-га та Петрі, які у 2000 році запропонували орієнтовний перелік індикаторів фінансової вразливості

Петрі

Показник	Критерій
Індикатори початкового фінансового стану	
Слабка початкова фінансова позиція	Співвідношення загального фінансового балансу і ВВП Співвідношення інших показників фінансового балансу і ВВП (де це необхідно) Співвідношення чистого фінансового боргу і ВВП Розмір автоматичних стабілізаторів (малий/середній/великий) Середні та максимальні ставки податків (для кожного з основних податків)
Недостатнє покриття фінансової діяльності уряду	Частка доходів, що зазначені у фінансових даних, доходів загального урядового сектору Частка витрат, що зазначені у фінансових даних, загальних видатках загального урядового сектору
Незадовільний облік і контроль	Фінансовий баланс, визначений над межею (обов'язкова частина бюджету) в порівнянні з фінансовим балансом, визначеним під межею (нетипові витрати)
Недостатність інформації в балансі	Загальний борг (так/ні) Чистий фінансовий борг (так/ні) Інші дані балансу (так/ні)
Значні непокриті умовні зобов'язання	Співвідношення загальних умовних зобов'язань і загальних доходів Співвідношення чистих умовних зобов'язань і загальних доходів або опис основних умовних зобов'язань та вимірювання найбільших
Значні квазіфінансові операції	Співвідношення обсягу квазіфінансових операцій і загальних доходів Опис основних квазіфінансових операцій та вимірювання найбільших

критерії короткострокових фіскальних ризиків

Показник	Критерій
Висока чутливість короткострокових фіскальних результатів до змін ключових макроекономічних змінних	Вплив варіацій у прогнозах таких показників, як ріст ВВП, інфляція, платіжний баланс, обмінний курс та процентні ставки на фіскальний баланс
Невідповідна структура боргу	Строк погашення (короткий, середній, довгий), структура процентної ставки (фіксована проти змінної) та структура боргу по валютах
Нестабільні джерела доходів та програми витрат	Вплив змін в інших економічних і макроекономічних визначних факторах доходів і витрат на фіскальний баланс
Вимоги виплати непокритих умовних зобов'язань	Співвідношення умовних зобов'язань і ВВП, очікувані платежі щодо гарантій і т. ін
Інші ризики з боку витрат	Опис програм та політики, які спричиняють підвищення ризиків

Індикатори довгострокової стійкості

Показник	Критерій
Несприятлива динаміка боргу	Прогноз загального або чистого боргу як частки ВВП на 5–10 років, а також зміна первинного балансу як частки ВВП, необхідного для стабілізації співвідношення боргу до активів на поточному рівні або на спеціальному цільовому рівні
Низький рейтинг державного боргу та/або висока премія процентної ставки	Інформація, необхідна для обчислення премії податкової ставки, доступна на веб-сайті Блумберг (Bloomberg)
Несприятливі тенденції демографічного розвитку	Довгостроковий прогноз кількості осіб пенсійного та шкільного віку відносно до загального населення та робочої сили; вплив на витрати (у % ВВП) та на ставки податків
Швидке виснаження ресурсів	Залишковий термін використання наявних ресурсів за поточних темпів використання Співвідношення доходів від використання ресурсів і загальних доходів; частка вартості ресурсних активів у ВВП; суттєва деградація навколишнього середовища (так/ні)

Індикатори витрат

Показник	Критерій
Велика частка фіксованих витрат та/або трансферів	Співвідношення фіксованих витрат і трансферів та ВВП
Надлишкове фінансування військових витрат	Співвідношення військових витрат і ВВП
Серйозні недоліки в витратах	Програми, для яких співвідношення витрат і ВВП суттєво нижче середнього для країн з порівнюваними характеристиками

Індикатори доходів

Показник	Критерій
Нееластична система доходів	Еластичність податків або їх зростання
Надто коцентровані податкові доходи	Склад доходів, а конкретніше — співвідношення доходів і податків з торгівлі та загальних податкових доходів
Часті зміни податкового законодавства	Суттєві зміни у податках, особливо нові виключення або інші звільнення, кожного року або кожних два роки (так/ні)
Розширене фінансування під визначені цілі	Співвідношення доходів від адресних податків і загальних доходів
Гранти та доходи з інших нестабільних неподаткових джерел доходів	Співвідношення неподаткових доходів і загальних доходів; склад неподаткових доходів

менеджменту

Показник	Критерій
Заборгованості по витратах та використання взаємозаліків	Співвідношення заборгованості по витратах і загальних доходів; суттєве використання взаємозаліків (так/ні); нездатність прозвітувати про значну заборгованість (так/ні)
Значне відхилення фактичного виконання бюджету від запланованого	Фактичні витрати відносно запланованих витрат; застосування великих додаткових бюджетів (так/ні)
Неіснуюче або слабке середньострокове бюджетне планування	Ефективне середньострокове бюджетне планування (так/ні)
Суттєві затримки при підготовці остаточних рахунків та їх аудит	Часові проміжки між кінцем податкового року та (i) підготовкою остаточних рахунків і (ii) оприлюднення рахунків після аудиту
Висока заборгованість по податках і використання зарахувань по податках	Співвідношення заборгованості по податках і загальних доходів; різке зростання заборгованості по податках (так/ні), суттєві зарахування по податках (так/ні)
Великі обсяги повернень по податках, особливо по ПДВ	Співвідношення обсягів повернень по податках/ПДВ і доходів по податках/ПДВ
Застарілий реєстр платників податків	Актуальність реєстру платників податків по основному податку (повністю адекватний/адекватний, але потребує оновлення/повністю неадекватний)
Неефективна програма аудиту податків	Покриття податків аудитом (адекватне/неадекватне), таргетування податкового аудиту (відповідне/ невідповідне)

Індикатори ефективності уряду

Показник

Погані результати від вивчення результатів діяльності державного сектору, корупції і т. ін

Критерій

Інформація, доступна зі звіту інституту розвитку менеджменту
«Конкурентоспроможність в світі»; Індекс сприйняття корупції організації
Транспаренсі Інтернешнл

МВФ разом зі СБ розробили методологію для оцінки фіскальної стабільності (FSA), котра фінансову стабільність визначає наступним чином:

середовище, яке запобігло б неплатоспроможності та банкрутству великої кількості фінансових установ;

умови, які виключали б значні перебої в наданні ключових фінансових послуг.

МВФ і Світовий Банк розглядають різні підходи до побудови моделей СЗП щодо прогнозування валютної кризи. Двома головними підходами є:

індикатори, розроблені Г. Камінські — ґрунтуються на прогнозуванні критичних точок у бізнес-циклах;

пробіт-логіт (probit–logit) — моделі обмежених залежних змінних, запропоновані Бергом та Патілло (Berg and Pattillo (1999) — суть цих робіт полягає в тестуванні звичайних індикаторів платоспроможності щодо минулих випадків криз за допомогою спеціальних probit/logit моделей.

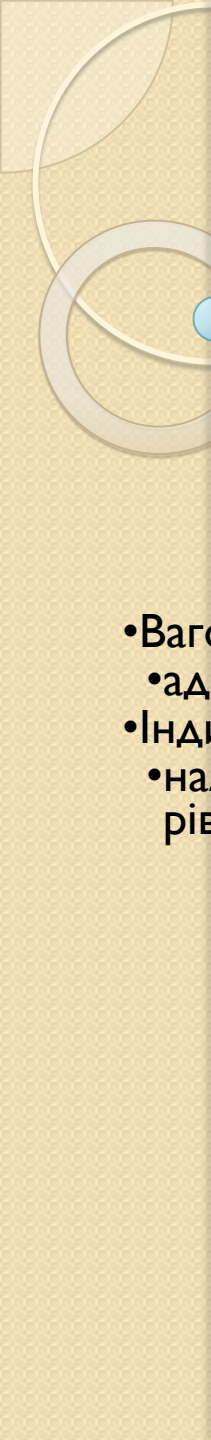
Окремо виділяється більш практично орієнтований експрес-тест на основі часової динаміки за ключовими попереджувальними індикаторами, розроблений Г. Камінські, С. Лізондо та К. Райнхартом й отримав назву «метод сигналів»

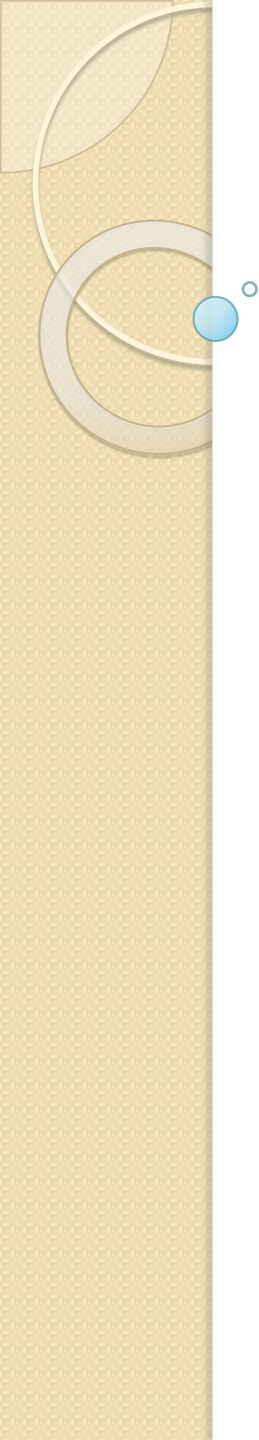
Базові індикатори методу сигналів

Індикатор	Залишок часу до кризи після появи першого сигналу, місяць
Банківська нестабільність	19
Переоцінка національної валюти	17
Підвищення процентних ставок	17
Зростання обсягів імпорту	16
Зниження обсягів випуску продукції	16
Відтік коштів вкладників з банків	15
Зменшення обсягів експорту	15
Погіршення умов торгівлі	15
Зниження золотовалютних резервів	15
Падіння фондового ринку	14
Зміна диференціалу внутрішніх і зовнішніх % ставок	14
Низьке покриття резервами короткострокових зобов'язань (грошовий агрегат M2 / резерви)	13
Зміна спреда депозитних і кредитних процентних ставок	13
Великий внутрішній кредит (у порівнянні з ВВП)	12

3.2. Сучасні підходи до оцінки стабільності фінансової системи країни

- При проведенні дослідження стабільності фінансової системи країни перш за все необхідним є визначення основних вимог та критеріїв до вибору методологічного інструментарію, що дасть змогу врахувати всі особливості економічних процесів та причинно-наслідкових зв'язків між усіма ланками фінансової системи, реального та фіскального секторів.
- Основною вимогою є
 - теоретична обґрунтованість та здатність обраної методології глибоко розкрити поняття зазначеної теми відповідно до мети дослідження.

-
- Вагомим критерієм при виборі методологічно інструментарію є
 - адекватність та наочність відображення економічних процесів.
 - Індикатори фінансової стабільності мають
 - належним чином відображати стан фінансової системи та виявляти відхилення від рівноваги в разі його виникнення та в момент його виникнення.

Поняття фінансової стабільності у світовій практиці прийнято розглядати за двома популярними напрямками.

- Для першого характерним є
 - дослідження поняття власне фінансової стабільності.
- Другий концентрується на
 - на роз'ясненні причин виникнення дестабілізаційних явищ.

Різні підходи до визначення “фінансової стабільності”

Каллаур П. В. визначає фінансову стабільність

• «... як одночасну стабільність банків і небанківських фінансових посередників, фінансових ринків і платіжної інфраструктури».

Національний інститут стратегічних досліджень як

• «... спроможність фінансової системи ефективно виконувати свої функції, зокрема себе такі системні забезпечувати характеристики, як ефективний розподіл ресурсів»

Бєленька Г. В. визначає фінансову стабільність як

саморегуляції та платоспроможності, та за якого вплив несприятливих і непередбачуваних подій (шоків) на банківський сектор або окремі його елементи не заважає

Для відслідковування стану системи та виконуючи прямо покладені на нього функції нагляду НБУ провадить моніторинг за діяльністю фінансових установ.

Цей моніторинг відбувається на основі розробленої **BCBS методики (Базель I та Базель II)** через систему нормативів.

Використання таких методів дає змогу контролювати комерційні банки, які є основою фінансового сектору України, в частині дотримання необхідних показників ліквідності, платоспроможності, кредитних ризиків тощо.

Окрім того, згідно з інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні та законом України «Про банки та банківську діяльність» на банки, діяльність яких не відповідає нормативам, спершу накладаються штрафи, а в разі недотримання вимог протягом тривалого терміну можуть застосовуватися санкції у вигляді як обмеження здійснення окремих видів операцій, так і відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку.

Центральні банки країн розраховують 40 індикаторів, 25 - відображають стабільність установ сектору депозитних корпорацій та 15 – клієнтів сектору депозитних корпорації.

НБУ проводить розрахунки за 12 основними та 10 рекомендованими критеріями.

До обов'язкових індикаторів входять такі:

- співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів;
- співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів;
- співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу;
- співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів;
- норма прибутку на активи;
- норма прибутку на капітал;
- співвідношення процентної маржі до валового доходу;
- співвідношення непроцентних витрат до валового доходу;
- співвідношення ліквідних активів до короткострокових сукупних активів; – співвідношення ліквідних активів до короткострокових сукупних активів;
- співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу.

В процесі дослідження стабільності фінансової системи необхідно збільшити акцент на аналізі та оцінці факторів ризику та причин їх виникнення.

• Згідно з методологією НБУ можна виокремити такі основні види **ризиків фінансової діяльності**:

• кредитний ризик

• ризик ліквідності

• ризик зміни відсоткової ставки

• валютний ризик

• ринковий ризик

Кредитний ризик

насамперед – пов'язаних з виявленням неспроможності банку виконати свої зобов'язання в належні строки.

Ризик ліквідності

Він тісно пов'язаний з кредитним ризиком, оскільки не повернення коштів часто є наслідком несприятливих

Відсотковий ризик або ризик зміни відсоткової ставки

змін відсоткових ставок і здатен впливати на прибутковість фінансових установ та на економічну стабільність.

Валютний ризик

дестабілізації для України через такі особливості, як значний рівень депозитів та кредитів у єврозоні.

Ринковий ризик

тісно пов'язаний з розвитком фондового ринку, є менш значущим для української фінансової системи.

3.3. Індикатори фінансової стабільності країни

Поняття стабільності є фундаментальним для сучасної світової економіки, оскільки без достатнього рівня стійкості національних і світових фінансових ринків неможливо забезпечити економічне зростання й надійне функціонування фінансового сектору.

Для України дуже важливим є створення карти оцінювання ризиків та відповідної «системи ранніх індикаторів», що надасть можливість оперативно реагувати на кризові процеси різним гілкам влади.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) розробив цілий ряд програм визначення фінансової стабільності, серед яких:

- статистика зовнішнього боргу;

- спеціальний стандарт поширення даних (SDDS/ССПД);

- індикатори фінансової стійкості (FSI/ІФС).

Аналіз вразливих місць фінансової системи за ІФС включає:

рекомендованих) щодо діяльності депозитних корпорацій, які оцінюють достатність капіталу банківських установ, якість і структуру активів та зобов'язань, ліквідність, рентабельність,

2) показники, що характеризують рівень розвитку інших фінансових корпорацій через співвідношення їх активів до сукупних активів фінансової системи і до ВВП;

3) індикатори стабільності нефінансових корпорацій, які визначають боргове навантаження, рентабельність капіталу, спроможність погашати відсотки і основну суму боргу, здатність до валютного ризику та динаміки банкрутств у цьому сегменті:

відношення загальної суми заборгованості за споживчими та іпотечними кредитами до ВВП, співвідношення витрат на обслуговування цих кредитів і загальних доходів

5) показники ринкової ліквідності, які оцінюють функціонування ринку цінних паперів, валютного та інших значущих для банківської ліквідності ринків;

6) параметри ринку нерухомості, а саме ціни на комерційну та житлову нерухомість і питому вагу іпотечних кредитів у сукупних кредитах.

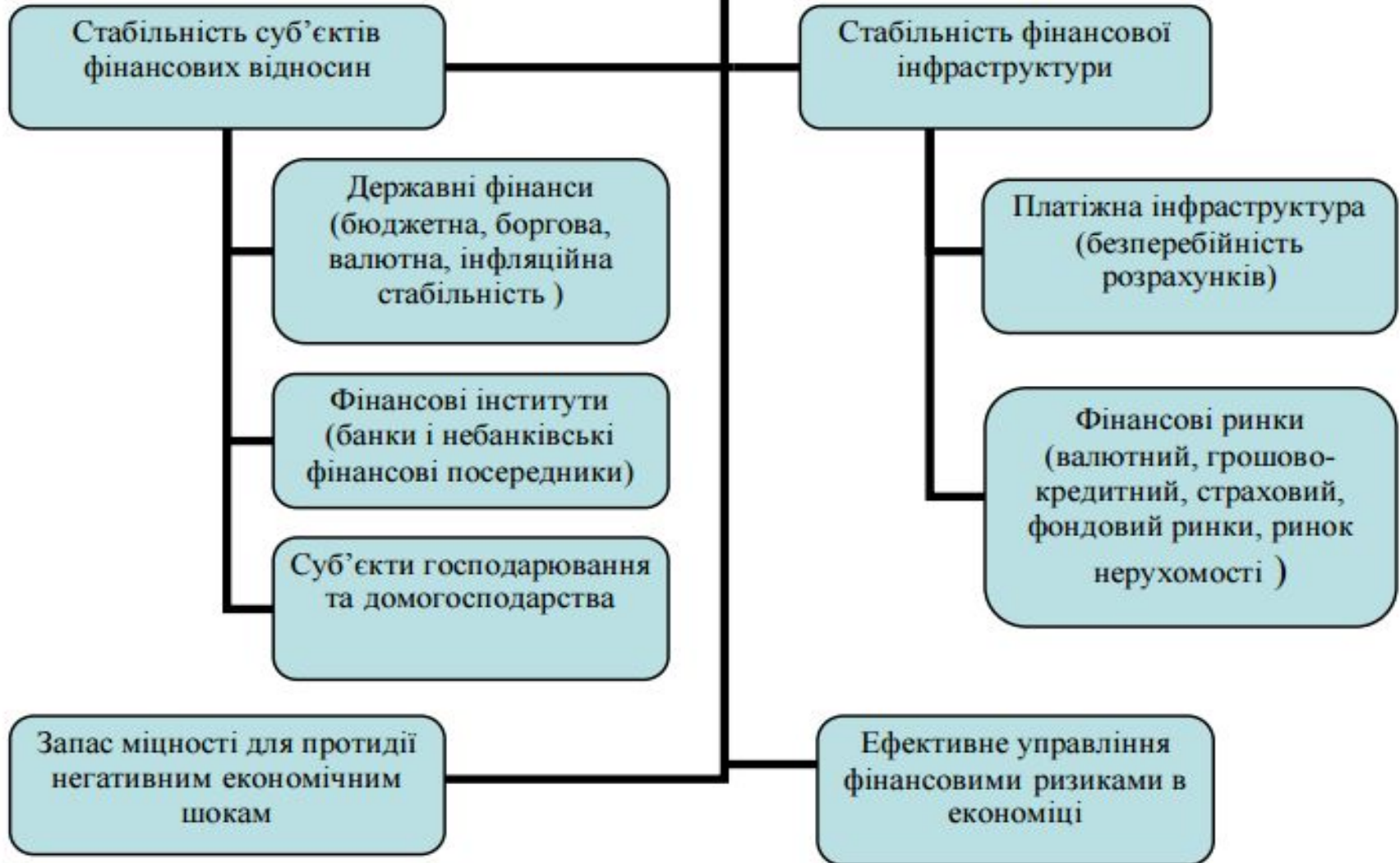
В Україні вимірюванням відповідних параметрів СППД та ІФС займаються Національний банк України (НБУ), Міністерство фінансів, Державна служба статистики.

Терміни «фінансова стійкість» (financial soundness) та «фінансова безпека» (financial security) часто використовують як синоніми фінансової стабільності (financial stability).

Проте це не тотожні поняття. Фінансова стабільність є більш широким терміном і передбачає, що фінансова система функціонує у стані рівноваги. Натомість, фінансова стійкість являє собою властивість фінансової системи повертатися до рівноважного стану після зупинення впливу певних негативних обставин, а фінансова безпека є граничним рівнем стійкості фінансової системи.

Фінансова нестабільність часто вживається поруч із поняттями «фінансова криза» (financial crisis), «вразливість фінансової системи» (financial fragility) та «системний ризик» (system risk).

Фінансова стабільність

Складові фінансової стабільності

Індикатори фінансової нестабільності за Ейхенгріном і Роузом

Група	Показник
1. Показники, що характеризують зв'язок фінансової системи зі світовою економікою	1.1. Обсяг міжнародних золотовалютних резервів у відсотках від обсягу імпорту за місяць. 1.2. Зовнішній борг у відсотках до ВВП. 1.3. Сальдо рахунку поточних операцій у відсотках до ВВП. 1.4. Реальний обмінний валютний курс
2. Внутрішні макроекономічні індикатори	2.1. Бюджетний дефіцит (профіцит) у відсотках до ВВП. 2.2. Темпи зростання внутрішнього кредиту. 2.3. Обсяги реального ВВП на душу населення
3. Зовнішні змінні	3.1. Світова відсоткова ставка як середньозважена за ставками зовнішніх запозичень розвинених країн. 3.2. Темпи зростання ВВП у країнах ОЕСР

Індикатори фінансової нестабільності за методикою Інституту економіки перехідного періоду Росії

Група	Показник
1. Темпи економічного зростання	1.1. Темпи зростання ВВП. 1.2. Обсяги промислового виробництва. 1.3. Відношення сальдо держбюджету до ВВП. 1.4. Відношення прямих іноземних інвестицій до ВВП
2. Показники платіжного балансу	2.1. Сальдо поточного рахунку платіжного балансу. 2.2. Відношення золотовалютних резервів до ВВП. 2.3. Зовнішній борг. 2.4. Реальний ефективний обмінний курс. 2.5. Відкритість національної економіки, умови торгівлі. 2.6. Відплив капіталу
3. Відсоткові ставки	3.1. Реальна відсоткова ставка. 3.2. Різниця між внутрішньою і зовнішньою відсотковими ставками. 3.3. Співвідношення ставок за кредитами та депозитами
4. Грошові індикатори	4.1. Темпи інфляції. 4.2. Забезпеченість грошової маси золотовалютними резервами. 4.3. Відношення внутрішнього кредиту до ВВП. 4.4. Темп зростання депозитів у реальному вираженні
5. Індикатор тиску на валютний ринок	5.1. Середньозважений показник потенційної зміни валютного курсу

3.4. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи стабільності країни

Для оцінювання функціонування банківської системи необхідно використовувати терміни, критерії і показники.

Критерії (цільова функція системи) являють собою ознаку, за якою визначається оцінка відповідності функціонування системи поставленій меті, а також оцінки варіантів системи.

Під час здійснення моніторингу фінансової стабільності банківської системи слід розглядати критерії контролю за процесом фінансової нестабільності. Це зумовлює різні методології оцінювання та прогнозування:

- для показників грошової стабільності (темів інфляції) – це розробка перспективного планового показника (кількісний орієнтир чи діапазон);
- для оцінки фінансової стабільності - це прогноз, який базується на різних варіантах моделювання, стрес- тестування, експертних оцінках.

Фінансова стабільність банківської системи – це стан, що характеризується такими ознаками:

– банківська система ефективно і безперервно сприяє міжчасовому руху ресурсів;

– майбутні ризики визначаються та оцінюються з прийнятною точністю за умов відносно успішного управління ними;

– банківська система здатна спокійно адсорбувати несподівані події і шоки фінансової системи та реальної економіки.

До основних ознак фінансової стабільності банківської системи слід віднести:

комплекс заходів із забезпечення її фінансової стійкості й ефективності;

наявність механізму та інструментарію впливу центрального банку на характер і величини ризиків у банківській сфері, прогресивної системи управління ризиками та їх мінімізації (пруденційні вимоги Базеля II, Базеля III);

зростання обсягів банківського бізнесу й активізацію конкурентної боротьби;

капіталізацію банківської системи.

Комплексне оцінювання банківської системи передбачає розробку методичного підходу до визначення узагальненого індикатора

– достатності капіталу банківської системи (норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2), норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу і зобов'язань (Н3-І), коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт мультиплікатора капіталу);

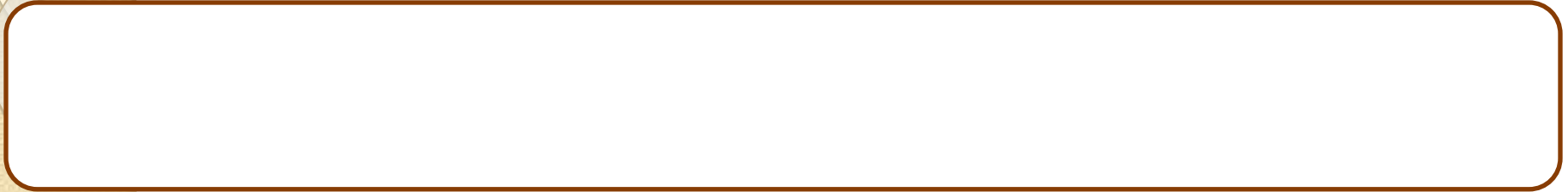
– ліквідності (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення позик і депозитів, коефіцієнт співвідношення ліквідних та загальних активів);

– ділової активності (коефіцієнт активності отримання позикових і залучених коштів, коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитному портфелі, коефіцієнт загальної активності інвестицій у цінні папери і пайову участь, коефіцієнт кредитної активності інвестицій у кредитний портфель);

– ефективності діяльності (рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, чистий спред, доходи, витрати, результати діяльності);

– конкурентоспроможності і концентрації на ринку банківських послуг (індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс концентрації, індекс Лернера, індекс Резенблота, індекс Джині).

Алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності банківської системи включає три етапи:

An empty rounded rectangular box with a brown border, intended for the first step of the algorithm.An empty rounded rectangular box with a brown border, intended for the second step of the algorithm.An empty rounded rectangular box with a brown border, intended for the third step of the algorithm.

1-й етап: розрахунок проміжних індикаторів діяльності банків за групами показників на основі формули:

$$I_{ij} = \sum_{i=1}^n p_{ij} \times N_{ij}, \quad (3.1)$$

де I_{ij} – проміжні індикатори банківської діяльності; p_{ij} – ваговий коефіцієнт, що визначає значущість j -го показника у проміжному індикаторі банківської діяльності; N_{ij} – нормалізоване значення вихідних показників x_{ij}

2-й етап: знаходження середньозважених оцінок груп показників банківської діяльності на основі методу аналізу ієрархій за формулою:

$$g_n = \sqrt[n]{1 \times a_{12} \times a_{1n}}, \sqrt[n]{\frac{1}{a_{12}} \times 1 \times a_{23} \times \dots \times a_{2n}}, \sqrt[n]{\frac{1}{a_{12}} \times 1 \times \frac{1}{a_{12}} \times \dots \times 1}, \quad (3.2)$$

де g_n – випадковий ваговий вектор усереднених бальних оцінок кожного проміжного індикатора

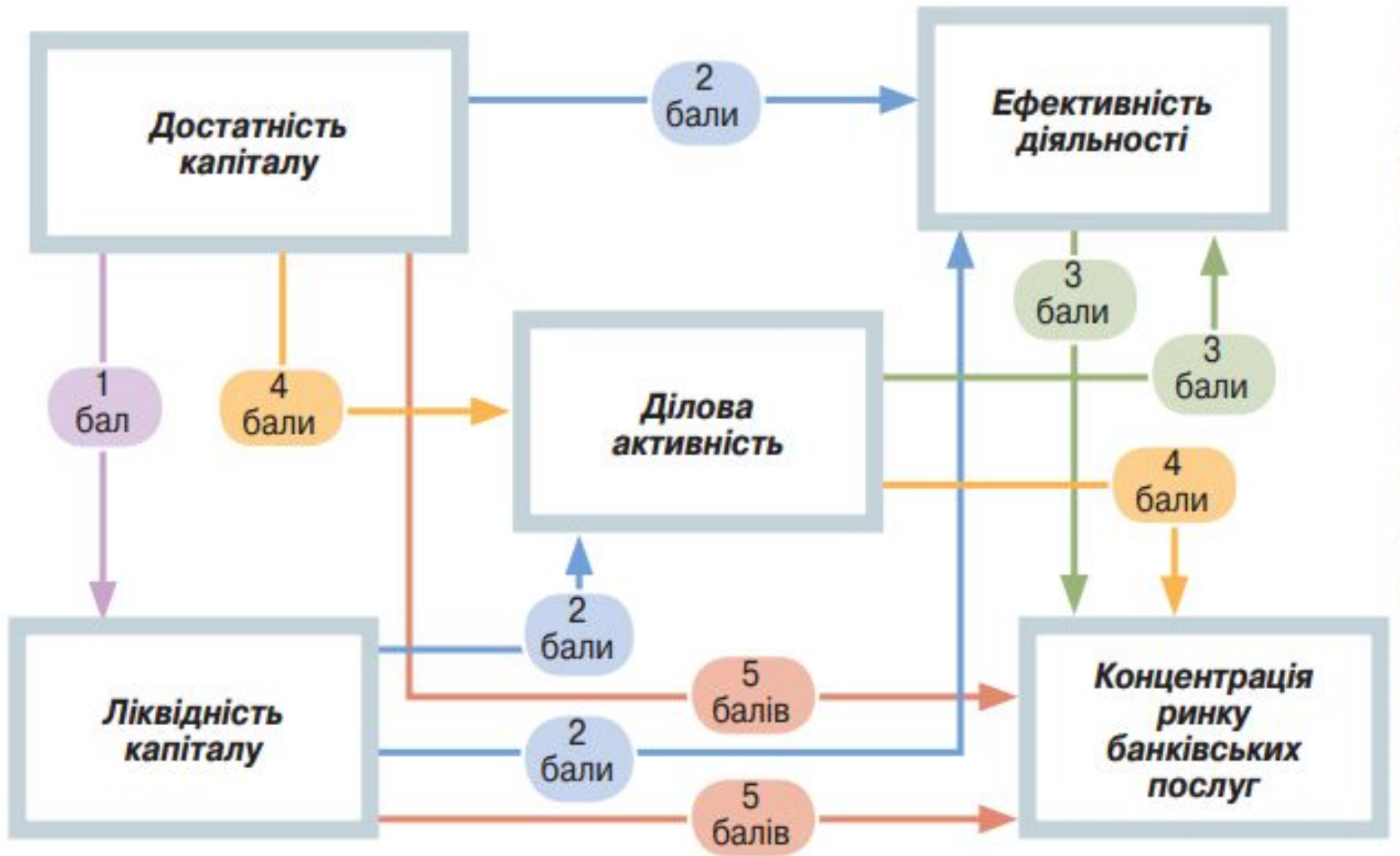

3-й етап: розрахунок індикатора фінансової стабільності банків за формулою:

$$I_{fs} = \sum I_{ij} \times g_n, \quad (3.3)$$

де I_{fs} – індикатор фінансової стабільності банків; I_{ij} – проміжні індикатори банківської діяльності; g_n – випадковий ваговий вектор усереднених бальних оцінок кожного проміжного індикатора

Алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності банківської системи

Примітка. Стрілка на схемі – це експертна оцінка в балах переваги однієї групи показників над іншою.

Експертні попарні пріоритети індикаторів фінансової стабільності банківської системи

встановлення певних ознак оцінювання та індикаторів
Принциповим етапом з метою розробки для забезпечення
фінансової стабільності банківського розвитку має бути
макропруденційний підхід на базі моніторингу
факторів, які чинять прямий та непрямий вплив на
фінансову стабільність, виявлення передумов
загрози фінансовій стабільності
індикатора фінансової стабільності дає змогу
проводити комплексний аналіз розвитку банківської
системи, своєчасно реагувати на проблеми, що
виникають

Дякую

за

увагу !!!